

Mazowiecki Szpital Specjalistyczny Sp. z o.o.
26-617 Radom, ul. Juliana Aleksandrowicza 5

Pielęgnowanie noworodka

**Program edukacyjny skierowany do rodziców oraz opiekunów
prawnych dziecka**

Opracowała: mgr Bożena Lizanowicz

specjalista pielęgniarstwa neonatologicznego

Zatwierdziła: dr n.med Alicja Powoniak

Kierownik Oddziału Neonatologii

Skóra noworodka

Skóra jest rozległym narządem o budowie warstwowej. Główne 3 warstwy:

1. Naskórek
2. Skóra właściwa
3. Tkanka podskórna

1. Naskórek (warstwa zewnętrzna) składa się z kilku warstw:

- Warstwy rogowej
- Strefy pośredniej
- Warstwy ziarnistej
- Warstwy kolczystej
- Warstwy podstawnej

U noworodka donoszonego warstwa rogowa (najbardziej zewnętrzna) jest zbudowana z 10-20 mikroskopijnych warstw podobnych do warstw u dorosłego. Odczyn skóry jest lekko zasadowy. Z upływem kolejnych dni pH obniża się do 4,95 stwarzając tzw. kwaśny płaszcz – bardzo cienką powłokę, która działa jako ochrona.

Warstwa podstawna znajduje się na granicy naskórka i skóry właściwej, gdzie dokonuje się odnowa komórek podstawnych. Komórki te, nazywane keratynocytami cały czas się dzielą. Ziarnistości keratynocytów warstwy ziarnistej są zbiornikami wypełnionymi wytwarzanymi na nowo i magazynowanymi ciałami tłuszczowymi. Przed obumarciem tych komórek są one uwalniane i podlegają obróbce enzymatycznej tworząc barierę tłuszczową. Cała ta struktura, czyli ciała tłuszczowe oraz korneocyty powstałe z martwych keratynocytów tworzy barierę skóry, która znajduje się w najbardziej zewnętrznej warstwie skóry. Jeżeli ta bariera pozostaje nietknięta, to bierze udział

w regulacji temperatury, tworzy zaporę dla infekcji, reguluje gospodarkę wodno-elektrolitową, magazynuje tłuszcze i chroni od zimna.

Struktura i funkcja tej warstwy może być łatwo zniszczona. Główne przyczyny

- Destrukcja bariery skórnej w obrębie warstwy rogowej, głównie przez nadużycie detergentów (siarczanów)
- Pobudzenie zapalnej reakcji immunologicznej

2. Skóra właściwa.

Zbudowana jest z tkanki łącznej i zawiera:

- Komórki łącznotkankowe
- Naczynia krwionośne
- Zakończenia nerwowe
- Przydatki skóry (gruczoły łojowe, gruczoły potowe, włosy, paznokcie)

Skóra właściwa noworodka donoszonego zawiera mniej kolagenu i włókien elastycznych w porównaniu do dorosłego, co skutkuje większą skłonnością do odczynów pęcherzowych oraz jest większa wrażliwość na promieniowanie ultrafioletowe.

4. Tkanka podskórna.

Jest zbudowana ze zrazików tłuszczowych poprzedzielanych tkanką łączną włóknistą. W przestrzeniach międzyzrazikowych tkanki podskórnej obecne są:

- Części wydzielnicze gruczołów potowych
- Naczynia krwionośne
- Włókna nerwowe.

Funkcje skóry

- Ochrona przed szkodliwymi czynnikami zewnętrż pochodnymi (mechaniczne, fizyczne, chemiczne)
- Udział w regulacji cieplnej
- Udział w czynnościach wydzielniczych
- Udział w czynnościach resorbcyjnych
- Udział w przemianach: wodnej, mineralnej, białkowej, węglowodanowej, witaminowej
- Udział w procesach odpornościowych
- Czynność wrażliwa (środek wyrazu i odbioru emocji)

Skóra wcześniaka zawiera wszystkie warstwy skóry noworodka donoszonego. Warstwa rogowa skóry jest bardzo cienka, u ekstremalnie małych wcześniaków warstwa ta może w ogóle nie być, dlatego ryzyko uszkodzenia jest bardzo wysokie. Cienka warstwa naskórka powoduje większą przepuszczalność związków zewnątrzpochodnych oraz zwiększoną utratę przez naskórkową wody. Jest zdecydowanie mniej połączeń komórek naskórka.

Skóra właściwa zawiera bardzo małe ilości kolagenu i włókien elastycznych, co skutkuje mniejszą elastycznością i większą skłonnością do odczynów pęcherzowych. Wielokrotnie zwiększa się wrażliwość na promieniowanie ultrafioletowe przez połowę mniejszą ilość melanosomów w porównaniu do dorosłego.

Poprzez całkowity brak pocenia się wcześniaki mają ograniczoną odpowiedź na stres termiczny.

Pępowina

Sznur pępowinowy ma około 50 cm. Średnica wynosi około 1-1,5cm. Znajdują się w nim dwie tętnice i jedna żyła otoczone tkanką łączną, zwaną galareta Whartona oraz pokryte cienką błoną śluzową, będącą kontynuacją owodni. Podczas ciąży przez pępowinę są dostarczane wszystkie niezbędne do rozwoju płodu substancje odżywcze i równocześnie usuwane są produkty przemiany materii.

Cele edukacji zdrowotnej.

Cele główne:

- Zapoznanie z prawidłową pielęgnacją noworodka
- Zapoznanie z najczęściej spotykanymi schorzeniami skóry noworodka oraz ze stanami przejściowymi
- Zapoznanie z prawidłową, tzw. „suchą pielęgnacją pępka” u noworodka

Cele szczegółowe:

- Wskazanie metod i sposobów łagodzenia stanów przejściowych skóry oraz łagodnych schorzeń
- Omówienie i zaakceptowanie wybranych kosmetyków stosowanych w pielęgnacji noworodka
- Omówienie zasad pielęgnacji oczu, uszu, nosa i jamy ustnej noworodka
- Omówienie czynności wykonywanych podczas przewijania oraz kąpieli noworodka

- Omówienie zasad obowiązujących podczas pielęgnowania kikutu pępowinowego
- Omówienie niebezpieczeństw związanych z nieprawidłową pielęgnacją kikutu pępowinowego.

Metody nauczania

1. Podające- pogadanka
2. Eksponujące – pokaz zmiany pieluch, kąpieli oraz pielęgnowania kikutu
3. Praktyczna – ćwiczenia

Środki dydaktyczne

Ulotki, broszury

Formy realizacji

- Indywidualnie

Treści kształcenia

Rumień noworodkowy.

Jest to nieinfekcyjna wysypka występująca pod postacią zaczerwienionych pól ze zmianami o charakterze grudkowym. U niektórych dzieci pojawiają się tylko grudki, nieregularne rumieniowe plamy lub plamisty rumień. Zmiany dotyczą każdej części ciała oprócz dłoni i stóp. pojawiająca się w ciągu pierwszych tygodni życia. Nie wymaga leczenia i zazwyczaj mija w ciągu kilku dni. Należy zadbać, aby unikać kontaktu z gotowymi produktami do pielęgnacji skóry lub kontaktu z makijażem i perfumami osób opiekujących się.

Przyczyna – nie jest znana, prawdopodobne przyczyny:

- Ostra skórna reakcja przeszczep przeciwko gospodarzowi, wywołana przez matczyne limfocyty, które przechodzą przez łożysko krótko przed porodem lub w czasie porodu
- Wywołany jest przez egzotoksyny lub jest skutkiem upośledzonej funkcji jelit

Odparzenia.

Jest to zmiana podobna do rumienia noworodkowego, lecz jej przyczyną jest przegrzanie. Wysypka jest bardziej widoczna wokół fałdów skórnych.

Dziecko należy ubierać warstwami w celu dostosowania oraz utrzymania stabilnej temperatury poprzez dodawanie lub odejmowanie warstw odzieży. W pomieszczeniu, w którym przebywa dziecko temperatura powinna wynosić około 18-20°C. Nie należy przykrywać głowy dziecka.

Potówki.

Występują jako wynik zatkania gruczołów potowych, co prowadzi do pęknięcia przewodów i wypłynięcia potu do otaczającego naskórka. Są efektem przegrzania dziecka w wilgotnym otoczeniu. Nie wolno używać do ich ścierania spirytusu oraz stosować na zmienioną skórę oliwek. Potówki znikną, gdy zostanie zapewniona prawidłowa temperatura.

Pieluszkowe zapalenie skóry

Zazwyczaj ogranicza się do okolicy pieluszki i jest spowodowane reakcją skórną na duże stężenie amoniaku zawartego w moczu i stolcu. Częsta zmiana pieluch, mycie pośladków i okolicy krocza oraz stosowanie cienkiej warstwy tłustego kremu są pomocne w leczeniu i zapobieganiu zapalenia skóry. Leczenie uzależnione jest od nasilenia zmian, ciężkości przebiegu oraz czasu trwania zmian.

Ciemieniucha

Jest to wysypka w postaci tłustych łusek, zazwyczaj ograniczona do owłosionej skóry głowy dziecka. Uważa się, że jest spowodowana przez zwiększoną aktywność gruczołów łojowych w wyniku zwiększonego stężenia hormonów matki lub nadużycia drażniących produktów do pielęgnacji skóry we wczesnych tygodniach życia. Schorzenie nie daje żadnych dolegliwości poza estetycznymi. Pozbycie się ciemieniuchy polega na zastosowaniu olejów roślinnych lub oliwki (najlepiej zostawić na całą noc) w połączeniu z delikatnym czesaniem i usuwaniem luźnych płatków skóry.

Składniki produktów do pielęgnacji, które powinny być unikane

- Środek odtłuszczający – laurylosiarczan sodowo- laurylowy- SDS, dodecylosiarczan sodu – SLS
- Środek spieniający – laurylosiarczan sodowy – SLES, laurylosiarczan amonu- ALES
- Środek zapobiegający zamarzaniu- Glikol propylenowy – PG
- Środek bakteriobójczy – Tryklozan

- Konserwanty – Parabeny

Oddzielenie pępowiny

Po porodzie kikut pępowiny zaczyna szybko wysychać i twardnieć, może przybierać ciemne, prawie czarne zabarwienie. Ekspozycja na powietrze przyspiesza proces. Kilka godzin po porodzie rozpoczyna się kolonizacja bakteriami pochodzącymi ze skóry matki. Bakterie chorobotwórcze mogą pojawić się na skutek zaniedbań higienicznych oraz od pracowników medycznych.

Oddzielenie kikuta pępowiny rozpoczyna się w miejscu połączenia ze skórą jamy brzusznej od infiltracji leukocytów i trawienia tkanki pępowiny. Podczas tego procesu w miejscu połączenia może pojawiać się niewielka ilość śluzowej wydzieliny, często mylona z ropą. Kikut pępowiny może być lepki, niekiedy nieprzyjemnie pachnie. Powinien odpaść po około 5-15 dniach, ale jest to indywidualny proces. Po odpadnięciu proces gojenia trwa jeszcze kilka dni, istnieje więc ryzyko zakażenia, ale nie tak duże jak w ciągu kilku pierwszych dni.

Pielęgnacja polega na utrzymaniu okolicy pępka w czystości i suchości. Po kąpieli w czystej wodzie należy wytrzeć do sucha okolicę pępka, pierścień pępowinowy oraz sam kikut ręcznikiem lub czystym gazikiem. Pielucha powinna być odwinęta tak, aby kikut pępowinowy nie znajdował się w środku.

W przypadku zaobserwowania zaczerwienienia pierścienia pępowiny, nieprzyjemnej, cuchnącej woni lub wycieku ropnej treści należy skontaktować się z lekarzem.

Miejsce i czas.

Oddział Neonatologii. Sala pobytu noworodka.

Ocena skuteczności

- Rozmowa oraz kontrolne pytania sprawdzające zrozumienie tematu
- Samodzielna pielęgnacja dziecka przez matkę/opiekuna prawnego (przewijanie, kąpiel, pielęgnacja pępka)

Materiały edukacyjne

Ulotki

Wskazówki dla matki/ opiekuna prawnego

- Unikanie czynników drażniących (myjących, piorących)
- Przewijanie (oczyszczenie skóry krocza i pośladków z substancji drażniących zawartych w moczu i kale z jednoczesną pielęgnacją skóry i zmianą pieluszek) – kilkakrotnie w ciągu doby, zawsze przed karmieniem oraz w zależności od potrzeb. Reakcją dziecka na drażniące działanie mokrych pieluszek jest płacz.
- Stosowanie odpowiednich kremów ochronnych zalecanych dla noworodka od 1 dnia życia. Unikanie kremów z cynkiem do codziennej pielęgnacji
- Unikanie wszelkich środków do kąpieli przez pierwsze 2 tygodnie życia dziecka
- Używanie wacików nasączonych ciepłą wodą do higieny ciała: przemywanie oczu – zawsze w kierunku nosa, okolic za uszami, małżowin usznych, narządów płciowych żeńskich – zawsze w kierunku odbytu, po uprzednim delikatnym rozchyleniu warg sromowych, narządy płciowe męskie- po delikatnym zsunięciu napletka i uwidocznieniu cewki moczowej przemyć prącią ruchem okrężnym. **Jeżeli napletka nie można zsunąć, nie wolno robić tego na siłę**
- Kąpiel dziecka nie częściej niż 2-3 razy w tygodniu
- Woda do kąpieli powinna mieć temperaturę 37-38 °C
- W pomieszczeniu, w którym kąpiemy dziecko, powinna być temperatura około 25 °C
- Po kąpieli osuszanie ciała dziecka ręcznikiem poprzez dotyk, unikanie pocierania skóry
- Zachowanie ostrożności przy miejscowo stosowanych preparatach kosmetyczno - leczniczych (maści, kremy)
- W przypadku suchej skóry – stosowanie emolientów do kąpieli
- Ograniczenie używania preparatów o działaniu przeciwbakteryjnym i czyszczącym, chusteczek do pielęgnacji skóry itp.
- Sucha pielęgnacja pępka (po kąpieli w czystej wodzie należy wytrzeć do sucha okolice pępka, pierścień pępowinowy oraz sam kikut ręcznikiem lub czystym gazikiem. Pielucha powinna być odwinęta tak, aby kikut pępowinowy nie znajdował się w środku)

- W przypadku zaobserwowania niepokojących objawów wokół kikuta pępowinowego, takich jak: zaczerwienienie, obrzęk, wydzielina – jak najszybszy kontakt z lekarzem lub położną POZ
- obcinanie paznokci nożyczkami z zaokrąglonymi końcówkami, nie za krótko